

**A NGANSZAN–ENYEC ÉS NGANSZAN–OROSZ KAPCSOLATOK
FONOLÓGIAI ÉS SZINTAKTIKAI ASPEKTUSAI**

Várnai Zsuzsa — Wagner-Nagy Beáta
MTA NyTI – MTA NyI, Bécsi Egyetem
varnai@nytud.hu – wnbea@nytud.hu

Előadásunkban a nganaszan nyelvet ért kontaktushatások fonológiai és szintaktikai aspektusait vizsgáljuk. Mind az általános elméleti, mind a finnugrisztikai szakirodalomra jellemző, hogy nagyon hiányosak azok a vizsgálatok, melyek a kisebb uráli nyelveket kontaktológiai szempontból elemzik. Éppen ezért időszerű feladat ezek megindítása, annál is inkább, mert a kis uráli nyelvek nagy része a kihalás szélén áll.

A nganaszanok évszázadokon keresztül éltek együtt a velük nyelvileg rokon enyecekkel, így a két nyelv jelentősen hatott egymásra. Ennek a hatásnak a nyomaira a nganaszanban leginkább a lexika és a fonetika szintjén bukkanhatunk. Az enyecben a nganaszan hatás a grammatika és a szintaktis szintjén is tetten érhető. Ez azzal magyarázható, hogy a két népcsoport kapcsolataiban nyelvileg is és kulturálisan is a nganaszan volt a domináns. A XIX. században az enyec-nganaszan kétnyelvűség még mindennapos volt.

A nganaszan–orosz nyelvi és kulturális kapcsolatok időben és jellegüket tekintve két periódusra oszthatók: a marginális kapcsolatok és az asszimiláció korszakára. A két korszak jelentősen különbözik egymástól az érintkezés intenzivitásában, a kétnyelvűség mértékében. A marginális kapcsolatok idején a kétnyelvűség nem volt intenzív, ez csak néhány beszélőre korlátozódott. Ebben az időszakban a jövevényszavakat az anyanyelv fonológiájának megfelelően adaptálták. Az asszimilációs korszakban azonban a az orosz nyelv hatása egyre dominánsabbá vált, és a kétnyelvűség teljes mértékben teret hódított. Ma már a nganaszánoknak csak kb. 1% nem kétnyelvű. A letelepítési folyamatok következtében azonban megszakadtak az addig szoros nganszan-enyec kapcsolatok.

Előadásunkban azokat a nganaszan nyelvi jelenségeket mutatjuk be, amelyek az enyec és orosz nyelvi kontaktus hatásaként magyarázhatók. Tekintettel arra, hogy az enyec hatás kevésbé kutatott az orosz hatásra fogunk koncentrálni. A nganaszan-orosz kapcsolatok, valamint a nganaszan nyelv szociolingvisztikai helyzetének bemutatása után számba vesszük azokat a fonológiai szintaktikai jelenségeket, melyek a két nyelv interferenciájának köszönhetők. Beszélünk új fonémák megjelenéséről, a szótagstruktúra megváltozásáról.

Szólunk majd a jövevényszavak adaptációjának különbségeiről a kontaktus két korszakában, valamint az adaptáció mechanizmusairól: a javítási folyamatok preferenciájáról. Bemutatjuk azokat a szintaktikai jelenségeket, amelyekben tetten érhető az orosz nyelvi hatás. Ezek közé tartozik pl. a szórend megváltozása, valamint a célhatározós szerkezetek igeneves szerkezetekkel való felváltása.